

<https://ippi.org.ua/sites/default/files/14mksdsm.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

6. Прохазка Г. А. Захист персональних даних у сучасному світі [Електронний ресурс] // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – С. 151–155. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30929/1/%D0%97%D0%90%D0%A5%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%9F%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%9E%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%98%D0%A5%D0%94%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%A5%D0%A3%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%A3%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%86.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

7. Садовська Д. І. Захист персональних даних дітей у соціальних мережах в контексті права на забуття [Електронний ресурс] // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2024. – С. 225–230. – Режим доступу: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/37.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-8>

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Гарашенко Вадим Вікторович

<https://orcid.org/0009-0004-8389-0869>

аспірант відділу теорії держави і права,

напрямок підготовки 081 Право,

Науковий керівник: Пархоменко Наталія Миколаївна

доктор юридичних наук, професор,

завідувач відділу теорії держави і права

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Права людини, що сформувались внаслідок тривалого еволюційного процесу, нині закріплені в міжнародно-правових актах та законодавстві провідних держав світу. Однак, в сучасних умовах цифровізації вони трансформуються, наповнюються новим змістом, вимагають осмислення та адекватного формулювання правового механізму регулювання, реалізації та захисту.

Відповідно до ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів

державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Захист прав та інтересів людини і громадянина здійснюється в порядку цивільного, адміністративного, господарського та кримінального судочинства. Порядок звернення, вимоги до позовних заяв визначені відповідними процесуальними кодексами.

Закон допускає звернення учасників справи до суду з процесуальними документами в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом учасника справи через Електронний кабінет, що є альтернативою звернення до суду з паперовими документами та підписаними безпосередньо учасником справи або його представником. Усі документи, що надійшли до суду через підсистему «Електронний суд», вважаються такими, що подані з використанням власного електронного підпису [1].

Відповідно до висновків Великої Палати Верховного Суду, викладених у постанові від 13 вересня 2023 року у справі № 204/2321/22 (провадження № 14-48цс22), звернення фізичної особи до суду через офіційну електронну адресу суду з процесуальним електронним документом, який підписаний електронним цифровим підписом, є належним та правомірним способом безпосереднього звернення до суду, що ототожнюється із безпосереднім зверненням до суду через канцелярію або традиційними засобами поштового зв'язку і має кваліфікуватися саме як безпосереднє звернення до суду [2].

Засоби доказування є джерелом отримання відомостей про ті факти, які треба встановити у конкретній справі.

Поряд з традиційними засобами доказування, законодавством України передбачено і електронні докази.

Так, відповідно до частини першої статті 100 ЦПК електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео– та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [3].

Аналіз зазначеної норми процесуального закону свідчить, що електронними доказами є: 1) електронні документи (тексти, фото, відео- та звукозаписи тощо); 2) веб-сайти; 3) текстові, мультимедійні та

голосові повідомлення; 4) метадані; 5) бази даних; 6) інші дані в електронній формі.

Комітет міністрів Ради Європи затвердив керівні принципи для полегшення використання електронних доказів у цивільному та адміністративному судочинстві [4].

Зазначені рекомендації передбачають, що електронні (цифрові) докази можуть бути у формі тексту, відео, фотографій чи аудіозаписів. Дані можуть бути отримані за допомогою різних способів та з різних джерел, наприклад мобільних телефонів, веб-сторінок, бортових комп'ютерів або GPS-реєстраторів (у тому числі відомості, що перебувають поза контролем сторони). Електронні повідомлення (електронна пошта) є типовим прикладом електронних доказів, оскільки вони походять з електронного пристрою (комп'ютера або пристрою, схожого на комп'ютер) і містять відповідні метадані.

У вказаному документі, а саме у пунктах 6, 7, 9 наголошується на важливості дотримання принципу недискримінації при дослідженні електронних доказів, що означає, що суди не повинні відмовляти в прийнятті електронних доказів і не повинні заперечувати їх юридичну силу лише тому, що вони зібрані та / або подані в електронній формі. Суди не повинні заперечувати юридичну силу електронних доказів лише через відсутність вдосконаленого, кваліфікованого або подібного захищеного електронного підпису. Сторонам має бути дозволено подавати електронні докази в оригінальному електронному форматі без необхідності надання роздруківок.

Цивільно-процесуальним кодексом України закріплені вимоги, що пред'являються до електронних доказів: належність (стаття 77 ЦПК України); допустимість (стаття 78 ЦПК України); достовірність (стаття 79 ЦПК України); достатність (стаття 80 ЦПК України). Достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування (стаття 80 ЦПК України). У справі № 751/4362/22, надавши оцінку поданим відповідачем доказам (переписці у месенджері, копії протоколу про доведення інформації, копії особової картки позивача), урахувавши конкретні обставини справи, зокрема, той факт, що переписка позивача здійснювалась з абонентом, телефонний номер якого ідентифіковано, суди попередніх інстанцій, з висновками якого погодився Верховний Суд, виходив з того, що відповідне листування дає змогу встановити його учасників та підтверджувати доводи відповідача про те, що ним виконано вимоги статті 49-2 КЗпП України щодо запропонування працівнику іншої роботи на тому ж самому підприємстві [5].

В епоху інформатизації та цифровізації усіх сфер життя суспільства зростає роль цифрової комунікації, зокрема через соцмережі та інші інтернет-ресурси, які останнім часом стали основною платформою для

спілкування та джерелом отримання і передавання інформації. Зазначене підвищує використання таких електронних доказів у цивільних справах як посилання на сайт та скриншоти, використання електронної переписки тощо.

Скриншот – це цифровий знімок певної області екрана, робочого столу, частини або цілого сайту, а також інших об'єктів, що відображаються на моніторі телефону, комп'ютера або іншого пристрою.

Скриншоти веб-сторінок в якості доказу в суді можуть використовуватися для фіксування: 1) факту розміщення в Інтернеті інформації, яка не відповідає дійсності і порушує виключні права; 2) підтвердження факту розміщеної в Інтернеті інформації, яка порушує авторські права; 3) підтвердження факту неналежного виконання або невиконання договірних зобов'язань другою стороною у справі; 4) іншої юридично значимої інформації розміщеної в мережі [6].

Скриншоти повідомлень з телефону та планшету, роздруківки з Viber також можуть визнаватися судом як належні та допустимі доказами з урахуванням всіх обставин справи. Так, у справі № 753/10840/19 на підтвердження заявлених вимог про видачу обмежувального припису, заявниця надала скриншоти повідомлень з телефону та планшету, роздруківки з Viber, які суд першої інстанції, з яким погодилися апеляційний та касаційний суди, вважав належними та допустимими доказами, які досліджені судами у їх сукупності та яким надана належна правова оцінка. Встановивши, що зміст конкретних фраз, лексики та характеру використання мовних засобів, які особа застосовує у переписці з колишньою дружиною та малолітнім сином, дає підстави для висновку, що його дії слід кваліфікувати як домашнє насильство у формі психологічного насильства, що небезпідставно викликає у заявника побоювання за свою безпеку та безпеку своїх рідних і завдає шкоди психічному здоров'ю, в першу чергу, малолітнього сина сторін, судами заборонено особі вести листування, телефонні переговори та у будь-якій спосіб спілкуватись або контактувати через інші засоби зв'язку з заявницею та постраждалою дитиною особисто і через третіх осіб [7].

У справі № 442/3516/20, ОСОБА_1 звернулась до суду із заявою про застосування обмежувального припису щодо її колишнього чоловіка з метою забезпечення дієвого та ефективного способу захисту від повторного вчинення домашнього насильства. На підтвердження своїх доводів надала звукозапис телефонних розмов, а також смс-повідомлення, надісланих колишнім чоловіком (ОСОБА_2), з погрозовим змістом щодо фізичної розправи щодо неї, як колишньої дружини. При цьому, чоловік не заперечував, що він є їх автором, водночас зазначив, що фрагменти листування між ним та заявником

вказують на наявність неприємних стосунків між ними, як колишнім подружжям, що виникли з приводу поділу спільного майна.

В результаті дослідження усіх наданих сторонами доказів та їх належної правової оцінки суди встановили, що ОСОБА_2 вчинив психологічне насильство стосовно своєї колишньої дружини.

Застосувавши норми ЦПК України щодо електронних доказів, зокрема тих, що містяться на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (зокрема, в мережі Інтернет), Верховний Суд зазначив, що суди зробили обґрунтований висновок про необхідність видачі обмежувального припису [8].

У справі № 752/30879/21 ОСОБА_1 звернулась з позовом до ОСОБА_2 про захист честі, гідності та ділової репутації, відшкодування моральної шкоди. Рішенням суду першої інстанції позов задоволено частково. Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано і ухвалено нове судове рішення, яким в позові відмовлено, і мотивовано тим, що позивачкою не підтверджено належними, достовірними та достатніми доказами факту належності сторінки у соціальній мережі «Facebook» відповідачу як фізичній особі, а також приналежності йому спірного допису; висловлювання стосовно позивачки є оціночними судженнями та відповідно до статті 30 Закону України «Про інформацію» така інформація не підлягає спростуванню.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду і передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції зазначивши, що апеляційний суд зробив передчасний висновок про скасування рішення суду першої інстанції, апеляційному суду потрібно було вирішити питання щодо доданого знімку екрана зі сторінки у соціальній мережі «Facebook» відповідно до процесуальних норм, і переглянути рішення суду першої інстанції, залежно від вирішення цього питання [9].

Таким чином, надані сторонами скриншоти повідомлень з телефону та планшету, роздруківки з Viber у справі № 753/10840/19 та у справі № 442/3516/20, Верховний Суд фактично визнав належними та допустимими доказами, які досліджені судами у їх сукупності та яким надана належна правова оцінка.

Отже, розвиток цифрових технологій впливає на спосіб комунікації та взаємодії як на міжособистісному рівні, так і на офіційному. Вже стало звичайною реальністю не тільки електронне звернення особи до органів державної влади та управління, але й до суду. Захищаючи свої права, крім традиційних, стало можливим використання електронних доказів, що з огляду на сучасний розвиток технологій, є досить прогресивним. Разом з тим, існує і низка проблемних питань, що виникають на практиці, як от: належність та допустимість електронних доказів під час судового розгляду; засвідчення електронних копій

електронного доказу; критерії визнання електронного доказу оригіналом; скріншот – це електронний чи письмовий доказ і т.і.

Література:

1. Постанова Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 591/6212/23 (провадження № 61-9062св24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121626523>

2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 вересня 2023 року у справі № 204/2321/22 (провадження № 14-48цс22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113701392>

3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

4. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on electronic evidence in civil and administrative proceedings (Adopted by the Committee of Ministers on 30 January 2019, at the 1335th meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://humanrights-ev.com/icerik_wp/uploads/2019/02/europen-concile-guide-with-elecrtonic-evidence-cm2018169-English.pdf

5. Постанова Верховного Суду від 27 вересня 2023 року у справі № 751/4362/22 (провадження № 61-3053св23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113794312>

6. М.В. Пушкар. Електронні докази як один із способів доказування в цивільному судочинстві //«ПРАВО. ЛЮДИНА. ДОВКІЛЛЯ». Vol. 10, No 4, 2019. С. 115-120.

7. Постанова Верховного Суду від 13 липня 2020 року в справі № 753/10840/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050>

8. Постанова Верховного Суду від 18 лютого 2021 року у справі № 442/3516/20 (провадження № 61-17622св20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95067034>

9. Постанова Верховного Суду від 05 лютого 2025 року у справі № 752/30879/21 (провадження № 61-4554св24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125063318>